

234

RUNDSKRIV

Del II – nr. 4/1986.

fra

RIKSADVOKATEN

Oslo, 5. november 1986.

R. 2491/84

*Statsadvokaten i
Politimesteren i*

**NATUR- OG MILJØVERN — SÆRLIG OM VERN AV
KULTURMINNER**

I. Økt strafferettslig vern

I de siste tyve år har samfunnets interesse og oppmerksomhet i stigende grad vært rettet mot natur- og miljøvern. Vernet av arbeidsmiljøet, natur- og kulturvern har vunnet økt forståelse. Ved nye lover og gitte håndhevingsdirektiver er disse goder og interesser også gitt økt strafferettslig vern.

Herfra er det gitt direktiver bl.a. om ulovlig fiske og fangst¹⁾, sikkerhet på arbeidsplasser²⁾, og forurensing fra skip³⁾. På flere politisjefmøter⁴⁾ er det også gitt direktiver for håndheving og behandling av saker om brudd mot lover om natur- og miljøvern. Samlet bærer dette bud om at påtalemyndigheten har en viktig oppgave i natur- og miljøvernet.

For politi og påtalemyndighet er dette spesielle og begrensede saksgrupper, som avviker fra den kriminalitet man vanligvis har til etterforskning. Men det dreier seg om vern av til dels uers tattelige og ikke målbare verdier, og den strafferettslige håndhevelse må bidra til at vernet blir effektivt og tilstrekkelig. Samfunnets evne til å verne disse verdier gjenspeiler i noen grad det kulturenivå vi har nådd. I bekjempelsen av kriminalitet på dette området vil det være nødvendig med et nært samarbeid med sivile vernemyndigheter.

II. Vern av kulturminner⁵⁾

Politiet har ikke fått mange anmeldelser som gjelder brudd mot kulturminneloven. Gjennomsyn av enkelte saker som har vært til be-

1) Meddelelse av 17.2.1978 — nr. 2/1978 og Meddelelse av 26.5.81 — nr. 6/1981 (ikke trykket).

2) Rundskriv av 22.4.80 — nr. 1/1980.

3) Rundskriv av 28.2.81 — nr. 2/1981.

4) Referat fra politisjefmøtene 1977 s. 42—43, 1978 s. 102—103, 1979 s. 95 og 1982 s. 43.

5) Lov av 9. juni 1978 om kulturminner og lov av 19. juni 1970 om naturvern.

handling, og enkelte henvendelser i den senere tid fra berørte instanser, synes å tyde på at det er et visst behov for nærmere retningslinjer for behandlingen av denne type saker.

Lov om kulturminner har til formål å verne og ta vare på våre kulturminner, jfr. lovens § 1.

Hva som er kulturminne, defineres i lovens § 2 og utdypes nærmere i lovens enkelte kapitler. Det er her grunn til å merke seg at i tillegg til det man tradisjonelt tenker på som fornminner (opprinnelse inntil år 1537), er også mer enn 100 år gamle skipsvrak m/tilbehør, fredede bygninger (også fra nyere tid) og spesielle landområder beskyttet av loven, se §§ 14, 15 og 21. Det samme gjelder over 100 år gamle samiske fornminner.

Oppregningen av fornminner er ikke uttømmende. Miljøverndepartementet kan for øvrig frede fornminner uten hensyn til alder, jfr. § 5 og § 12 siste ledd.

Lovens §§ 3, 13, 16 og 21 annet ledd angir hvilke inngrep og disposisjoner som er forbudt. Det skal også nevnes at loven har en særskilt forbudsbestemmelse som gjelder utførsel av kulturminne uten tillatelse, se § 23. I medhold av denne bestemmelsen er det gitt forskrifter¹⁾ som nærmere beskriver hva som er forbudt å utføre uten skriftlig samtykke fra Miljøverndepartementet.

Lovens § 8 omhandler tillatelse til inngrep i fredede fornminner. Her skal kort nevnes at meldinger om planlagt iverksetting av tiltak må politiet snarest oversende til rette myndighet, jfr. § 25, jfr. § 28. Slike tiltak som § 8 nevner kan ikke settes i verk før det foreligger tillatelse fra rette myndighet, og dette bør politiet gjøre melder/søkeren oppmerksom på.

Naturvernlovens § 3 annet ledd nevner kulturminner i nasjonalparker som vernet objekt. Av motivene til naturvernloven fremgår at kulturminner er tatt med for å vise helheten i det miljø som vernes i nasjonalparken.

III. Anmeldelser, etterforskning og reaksjoner

1. Anmeldelser

Overtredelser av kulturminneloven er undergitt ubetinget offentlig påtale.

Anmeldelser for overtredelser av kulturminneloven vil politiet i regelen få fra Riksantikvaren eller de forskjellige landsdelers arkeologiske eller sjøfartshistoriske muséer. Disse er tildeelt myndighet innen sine respektive områder av loven, jfr. § 28 og kgl. res. av 9. februar 1979²⁾.

¹⁾ Kgl. res. av 15.2.1979 — Norsk Lovtidend nr. 4 — 1979 s. 45 ff.

²⁾ Norsk Lovtidend nr. 3—1979 s. 35—36.

Men anmeldelser kan også komme til politiet fra annet hold. I så fall må politiet snarest ta kontakt med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren eller rette myndighet i landsdelen, og orientere denne om forholdet og konferere om den videre saksbehandling, jfr. lovens § 25. Fagmyndigheten vil gjerne ha nødvendig materiale til å kunne konstatere om det anmeldte forhold er i strid med gjeldende verneregler eller særlige fredningsvedtak m.v., og eventuelt hvilken informasjon som er gitt om vernetiltak (f.eks. kårt over registrerte kulturminner i området, kunngjøringer om kulturminner til grunneiere o.s.v.).

2. Etterforsking

Når politiet mottar en anmeldelse, er tidsmomentet viktig. Ofte vil det være formålstjenlig om en representant fra fagmyndigheten kan være med på befaring. Dersom det ulovlige tiltak ikke er kommet for langt, kan det være mulig å hindre større ødeleggelser ved en rask inngripen fra politiets side. Ulovlig virksomhet må stanses, eventuelt ved bruk av tvangsmidler.

Hvor omfattende etterforskingen bør være, vil avhenge av den enkelte sak. Finnes det indikasjoner på at det ulovlige tiltak er økonomisk motivert (f.eks. nydyrking, tomteland, grustak, salg til høy pris i utlandet o.l.), må etterforskingen søke dette klarlagt, da det vil kunne få betydning for straffutmålingen (se pkt. 3 nedenfor).

Omfanget av skaden bør også søkes klarlagt, likeledes om det er mulig å reparere den (se pkt. 4 nedenfor). Her vil fagmyndigheten kunne tilby verdifull assistanse. Bevis bør sikres ved fotografering og eventuell oppmåling.

Både forsettlig og uaktsom overtredelse rammes, jfr. lovens § 27.

Etter lovens § 27 er medvirkning straffbar. Etterforskingen må også rettes mot mulig medvirkning. Ansvarsforholdene kan være uklare, f.eks. når oppdragsgiver for et tiltak nytter andre til å utføre de fysiske inngrep, uten nærmere presisering av det som skulle søkes vernet. Oppdragsgiver vil ha et hovedansvar for aktsom tilrettelegging og begrenning av tiltaket.

Hvis et kulturminne har dobbel fredningshjemmel, f.eks. både naturvernlovens § 3 annet ledd, jfr. § 4 og kulturminnelovens bestemmelser, bør en straffbar beskadigelse av kulturminnet henføres under kulturminnelovens straffebestemmelser. Ved overtredelse av naturvernloven alene må nyttes straffebestemmelsen i denne lovs § 24.

3. Straffereaksjonen

Overtredelse av kulturminneloven er forseelse, se § 27. Bøtenivået må være slik at det gir den nødvendige preventive virkning. Når politiet først beslutter å aksjonere, må reaksjonen være følbar. Det må tas med i vurderingen hva lovbryteren oppnår eller forsøker å oppnå av fordeler

ved å sette seg ut over fredningsbestemmelsene, og om inngrepet kan repareres¹⁾).

I grove tilfeller gir loven anvisning på fengselsstraff inntil 6 måneder. Denne reaksjonsform bør forbeholdes de virkelig alvorlige og sterkt klanderverdige forhold. Som eksempler kan nevnes utstrakt vrak/gravplyndring og utsmugling av verdifulle kulturminner. I slike saker vil vinningsmotivet ofte være fremtredende. Men også ellers, f.eks. i gjen-tagelsestilfelle eller hvor skadefølgen er stor, kan det være aktuelt å bringe saken inn for retten med påstand om betinget eller ubetinget fengselsstraff, fortrinnsvis kombinert med en merkbar bot, jfr. strl. § 52 nr. 3 og § 26 a.

Inngrep fra andre enn eieren kan samtidig være forbrytelser mot straffeloven, jfr. særlig §§ 257, 258, 291 og 292. Disse bestemmelser kan i så fall anvendes i idealkonkurrens med kulturminnelovens § 27.

4. Erstatningsplikt, reparasjonsplikt og inndragning

Straffebestemmelsen i kulturminnelovens § 27 inneholder en særregel om pålegg av erstatningsplikt, alternativt en reparasjonsplikt. Påtalemyndigheten må i samråd med fagmyndigheten vurdere hva som er mest hensiktsmessig og realistisk ut fra skaden og overtrederens evne.

Anvendelse av bestemmelsene om inndragning i strl. §§ 34—37 d kan være aktuelle i disse saker. Det kan dreie seg om inndragning av vinning som ikke fanges opp ved en bøtefastsettelse eller ved erstatnings- eller reparasjonspålegg. Det kan også dreie seg om redskaper og maskinelt utstyr som er brukt ved den straffbare handling.

5. Politi — fagmyndighet. Underretning

Et godt samarbeid med fagmyndigheten vil være viktig i forfølgningen. Påtalemyndigheten må her som ellers foreta en selvstendig vurdering av om vilkårene for straff er oppfylt, og ta stilling til den videre forfølgning når etterforskning er avsluttet. Melding om sakens utfall skal alltid sendes fagmyndigheten.

Georg Fr. Rieber-Mohn

_____
Thorbjørn Gjølstad
statsadvokat

¹⁾ Se bl.a. Rt. 1983 s. 306, hvor det i sak om ulovlig bygging ble ansett straffskjerpende at det ulovlige byggearbeid måtte bli stående, fordi det ville være ressursødende å få det revet.